

Petar Šimunović/Marko Lukenda

OSOBNOST IME VID

Osobno ime *Vid* rasprostranjeno je na cjelokupnom slavenskom prostoru. Poslužilo je motivom mnogobrojnih antroponimijskih i toponimijskih likova. Ime *Vid* smatramo i prežitkom kulta slavenskog božanstva *Svantevita*, koji se po slavenskom pokrštanju stopio s kultom svetoga Vida. Izvedenica toga imena nalazi se u imenu blagdana *Sutvija* (Lošinj) i u vezi je s nekim pučkim obredima.

Čestoća imena *Vid*, sa svojim izvedenicama, nije osobito značajna u današnjoj južnoslavenskoj antroponimiji. Po potvrđama u povijesnim vrelima, moglo bi se tvrditi da je u prošlosti to ime sa svojim izvedenicama bilo kudikamo učestalije.¹ Prva svjedočanstva imena *Vid/Vit* starija su od jednog milenija.² Ime je prošireno po svemu kršćanstvu u liku *Vit*, koje je izvorno svetačko ime *Vitus*. Ta rasprostranjenost svjedoči o njegovoj starosti i razvijenom svetačkom kultu.

Ime *Vid/Vit* valja dovesti u vezu sa svetačkim imenom.³ Taj svetac mučenik živio je na prijelazu iz III. u IV. stoljeće. Kao dječak poganin prihvaća kršćanstvo. Biva zbog toga 304/305. godine mučen za cara Dioklecijana. Oko 600. godine već nastaje legendarna pasija svetoga Vita. Po njoj je Vit, sin bogatoga i uglednog po-

¹ Vidjeti K. Jireček, *Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjega veka* (prijevod S. Stojanovića). Izd. SANU, Posebna izdanja 341, n.s., 42, Beograd 1962; M. Grković, *Rečnik imena banjškog, dečanskog i prizrenskog vlastelinstva u XIV veku*. Narodna knjiga, Beograd 1986 (s. v.); J. Keber, *Leksikon imen. Izvor imen na Slovenskom*. Mohorjeva družba, Celje 1988; *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Izd. JAZU, Zagreb 1904-1981; Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici (Acta croatica)*, sv.1, 1100-1499. Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, 6, Zagreb 1898.

² Usporedi ime posavskog kneza *Ljudevita* (817-825), te potvrde iz navedenoga djela K. Jirečeka (s. v.) i J. Kebera, str. 385.

³ U nekim rječnicima preuzima se Miklošičeva etimologija imena *Vid*, koja je u vezi s "visum", te imena *Vidoslav*, *Vidoš*, *Vidvko* u jednim rječnicima izvode od osnove *vid* (M. Grković, o.c., 53-54), a u drugima se vežu uz semem "svjetlo": *Vido*, *Vide*, *Vida*, *Vitko*, *Vidin*, *Vidiš*, *Vidaj* kao pokraćeni likovi imena *Vidobit* (i sl.) "da mu bude život svijetao" (J. Zaimov, *Bulgarški imenik*. BAN, Sofija 1988, 49-50). Vidi zanimljivu, iako prilično zastarjelu knjigu L. Legar, *La mythologie slave*. Paris 1901. (Osobito 3. glavu: *Perun et Svetovid*)

ganina sa Sicilije. Nakon pokrštanja u 7. godini bježi s odgojiteljem i dojkijom u Lukaniju. Tamo je uhvaćen te kao uvjereni kršćanin biva kažnjen i stavljen u kotao s uzavrelim uljem. Anđeo ga je izbavio, ali je Vit ubrzo umro. Već u VI. stoljeću u Rimu postoji Vitova crkva. Njegov se kult širio Europom prijenosom relikvija. Tako su njegove moći za Vaclava I. dospjele u Prag, u Hradčane. Sv. Vit postaje titularom tamošnje katedrale, zaštitnikom Praga⁴, patronom Češke. Spominju ga najstariji crkveni kalendar na istoku i zapadu. U ikonografiji se prikazuje kao dječak u kotlu s uljem, s palmom u ruci. Katkad i s pijetlom, kojega se žrtvovalo i slavenskom božanstvu Svantevitu⁵. Zaštiti i zagovoru sv. Vita utjecali su se apotekari, rudari, pivovari, gostioničari, kotlari, težaci, vinogradari, vatrogasci, glumci, gluhoonijemi. Smatra se zaštitnikom od neplodnosti, histerije, sumanutosti, grčenja mišića, padavice (bolest "Vidov ples"). U nas se štuje kao zaštitnik vida. Vidar očinjeg vida! Odatle pučkoetimološka veza semema "vid" sa svečevim imenom. U doba slavenskog pokrštanja moguće je bilo identificirati ime vrhovnog slavenskog božanstva Svantevita (*Svetovit⁶) s kultom sv. Vida. U tome je pomogla kasnija djelomična homofonost imēnā.⁶

Osobna imena s osnovom *vit-/vid-* uglavnom su u nas motivirana svečevim imenom.

Naime, u slavenskom su svijetu legende o svetom Vitu stare i posvuda rasprostranjene. One najstarije imaju svoje ishodište na latinskom predlošku⁷, tj. prevedene su s latinskoga na crkvenoslavenski već u velikomoravskom razdoblju⁸. Približne je starosti i ona legenda u praškom glagoljičkom tekstu. Vrlo stara legenda o sv. Vitu nalazi se u Pasionalu vjerojatno iz XI. stoljeća, jednom od najstarijih tekstova zagrebačke metropolitanske knjižnice (smatra se da ju je donio iz Češke prvi zagrebački biskup Duh 1094. godine)⁹. U hrvatskoj pasionskoj književnosti nalazimo legende o sv. Vidu iz XIV. i XV. stoljeća¹⁰. No kako se ovdje ne bavimo svečevim životopisima, iznosimo ove činjenice da potvrdimo ukorije-

⁴ U Europi ima još 150 mjesta koja se smatraju čuvarima Vidovih relikvija.

⁵ "... Oft wird als Knabe od. Jüngling in einem Ölkessel stehend mit Palme, Buch, Rabe, Adler od. Hahn dargestellt, letzteres, weil ihm wie dem v. ihm verdängten slawischen Lichtgott Svantevit Hühne (Hühner) Geopflert wurden." *Lexikon für theologie und Kirche*. II Auflage, knj. X., 1966, str. 826.

⁶ Da su se u kult sv. Vida utkali atributi kulta slavenskog božanstva *Svantovita* (=Svetovit⁶) uočili su neki proučavatelji slavenske mitologije već odavno. O tome postoje mnogobrojni dokazi u slavenskoj toponimiji, u materijalnim i duhovnim prežicima slavenske kulture. Međutim u "Leksikonu ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva" (Zagreb 1979, str. 583) stoji "kako ta tvrdnja nije utemeljena".

⁷ A.N. Sobolevskij, *Mučenje sv. Vita u drevnem crkvenoslavjanskom periode*. Izvestija otdelenija ruskogogo jazyka i slovesnosti AN, VIII, 1903, 278-279.

⁸ L. Matěka, *Dvije crkvenoslavenske legende o svetom Vidu*. Slovo 23, Zagreb, str. 75.

⁹ L. Matěka, o.c., 92.

¹⁰ L. Matěka, o.c., 85.

njenost Vidovih legendi i Vidova imena u slavenskom svijetu, i u Hrvata posebno. S obzirom na učestalost imena *Vid* (ne: *Vit!*) u Hrvata zanimljivo je zapažanje F.V. Mareša, koje navodimo:

”Osobni jméno *Vitus* zní se ve všech rukopisech vždy VITъ. Stejně zní toto jméno take v kalendáriu kodexu Assemanova, apoštola Ochridského, a evangelia Ostromírova, v rusko-čsl. rukopisech legend svatováclavských ... Srbsko-charvátská podoba VIDъ je doložena v legendě václavské v Novljanském breviáři I, a ve Vít. Glag(olskem), vedle *Vitv*¹¹”.

Na hrvatskom, i uopće na južnoslavenskom prostoru, javlja se od samog početka imenski oblik *Vid* (umjesto *Vit*), što neće biti toliko, kako pretpostavlja P. Skok¹², ugledom na osobno ime *Vidimir* i sl., niti prema deklinaciji *Vit*, *Vida*¹³, a niti lenizacijom *t* → *d* kao u talijanskom jeziku¹⁴, koliko paraetimološkim putem u vezi sa sememom ”*vid*”, kako je uostalom mišljeno i u imenu slavenskoga božanstva *Svantevita*.

Mitološko-poganski supstrat u svetačkom imenu *Vid* pridonio je da se već od hrvatske predromanike (9–12. st.) grade njemu u čast crkve po vrhuncima, naročito uz primorje (v. pune kružiće na karti), od Bara do Istre: *Svetević*, mjesto s crkvom ispod Gretve kod Bara, nekoliko crkvice na južnodalmatinskim otocima: Lastovu, Mljetu, Korčuli (Blato, Smokvica, Žrnovo), crkvice iznad Drvenika za ostroškog, nekoliko crkvice na Hvaru (iznad Dola, Vrbanja i u Grablju), dvije na Braču (Vidova gora i na Velom brdu iznad Dola), crkvice u Sigetu Gornjem, u Sevidima (!) trogirskim, u Sevidu (!) kod sela Vaćana u općini Skradin, dvije crkvice na Pagu (kod Vidasovih Stanova i na najvišem paškom vrhu na kojemu se do ovoga stoljeća nalazio polupoganski žrtvenik, gdje su se paški stočari molili: ”Svėti Vide, bōžji dīde...”, prinoseći mu za žrtvu ”ovcu šaru”), crkvice na Rabu (*Suvid!*), dvije crkvice na Krku (*Sv. Vid* na Dobrinščini i *Šutvid* iznad Bašćanske Drage), tri crkvice na Cresu, katedrala sv. Vida na Rijeci, nekoliko crkvice po Istri (primjerice u naseljima Sveti Vid blizu Buzeta i Umaga).

Na specijalnim kartama 1:100.000 crkve sv. Vida ucrtane su još na sekcijama Zagreba, Dugog Sela, Gospića, Senja, Banjaluke, Zadra, Šibenika, Mostara,

¹¹ F.V. Mareš, *Proloží legenda o svatém Vitu*. Slovo 23, Zagreb 1973, str. 101.

¹² P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Izd. JAZU, Zagreb 1971–1974, knj. III, 586 (pokráceno ER).

¹³ O starosti oblika *Vid* svjedoči ime blagdana *Sutvija* (f.) (← **sanctu Vidu*). Latinska sintagma u dalmatskom obliku koja je predložak hrvatskom supstituiranom liku pokazuje dvoje: a) da je naziv *Sutvija* (← **Sptvid-ja*) nastao prije XI. stoljeća za postojanja nazala u starohrvatskom jeziku, b) da je ime glasilo *Vid* (ne: *Vit*), jer se samo iz toga lika mogao izvesti pridjevski lik (**Vid-jb* → **Vid* → **Vij*) *Sutvij(a)*. Za potvrdu blagdanskog imena *Sutvija* vidi *Glagoljski lošinjski protokoli notara Mikule Krstanića i Ivana Božičevića (1564–1636)* (priredio Leo Košuta). Radovi Staroslavenskog zavoda, knj. IX, Zagreb 1988, protokoli br. 21, 22, str. 40–41.

¹⁴ Vidi E. de Felice, *Dizionario dei cognomi italiani*. Ed. Mondadori 1979, 264–265. Oblici sa /d/ : *Vido*, *Vidolo*, *Vidulli*, *Vidòssi*, *Vidòs*, *Vidussi*, *Vidùs* rašireni su po srednjoj Italiji.

Kotora. U Sloveniji neka vrela spominju 70 crkava sv. Vida¹⁵, a druga 43 crkve¹⁶. Toponim *Sv. Vid* kao ojkonim nalazi se u Sloveniji na sekcijama Cerknice, Rogateca, Ptuja, u Hrvatskoj na sekcijama Đurđevca, Samobora i Rijeke.

Ti podaci, iako nisu potpuni, gustoćom i razmještajem pokazuju koliko je kult sv. Vida zasvjedočen na spomenutim prostorima (v. kartu).

Osobno ime *Vid*, najčešće motivirano svečevim imenom, nahodimo na sekcijama koje su na priloženoj karti označene brojevima, i to: *Vid* (lokalitet) 57, 102, 111, *Vidina* (selo) 13, (glava) 42, 114, *Vidov grob* 44, *Vidov potok* 128, *Vidov vrh* 136, *Vidova* (gora) 96, *Vidova* (selo) 101, *Vidova gora* 109, 99 (x2), *Vidova kosa* 111, *Vidova M.* 11, (gora) 96, *Vidovac* (selo) 50, 59, 98, *Vidovača* (brdo) 59, *Vidovci* (sela) 47, 68, 105, *Vidovac* (sela) 14 (x2) 15 (x2), 29, *Vidovica* (brdo) 43, 110, *Vidovič* (selo) 13, *Vidović* (sela) 46, 95, 96, 66, 79, *Vidovići* (sela) 28, 47, 64, 65, 66, 78, 80, 81 (x2), 93 (x2), 97 (x4), 98, 100, 111, 136, *Vidovište* (sela) 80, 151, *Vidovo* (selo) 117, (brdo) 48, 83, 104, 131, *Vidovska gora* (selo) 43, te toponimi od imenske izvedenice (od temeljnoga imena Vid): *Vidaci* (selo), *Vidača* (brdo) 99, *Vidačica* 129, *Vidojevica* 67, *Vidak* 29, *Vidakovići* (sela) 42, 43, 65, 84, 99, 100, *Vidanovci* (selo) 6, *Vidoševac* (selo) 14, *Vidošiči* (selo) 28, *Videš* (planina) 10, (selo) 13, *Videž* (brdo) 112, 113 (x2), *Vidojevica* (planina) 119, *Vidoljut* (selo) 112, *Vidomirić* (selo) 131, *Vidonje* (sela) 111, 125, *Viduš* (brdo) 148, *Viduša* (brdo) 126, (selo) 81 (x2), 147, *Viduševci* (selo) 97, *Viduševac* (selo) 50, *Vidoševići* (selo) 80, *Vidoši* (sela) 27, 42, 110¹⁷.

Ovom toponimijskom popisu valja pridodati velik broj makedonskih toponima¹⁸ kao što su: *Vidasovo dolče* (Tikveš), *Videska niva* (Veles), *Vidosko trlo* (Veles), *Videševski dol* (Delčevo), *Videševci* (selo) (Dečevo), *Vidim* (rid) (Kumanovo), *Vidim rid* (Štip), *Vidina niva* (Radoviš), *Vidin grob* (lokalitet uz Vardar) (Skopje), *Vidin dol* (Delčevo, Gradsko), *Vidini nivi* (Kratovo), *Vidin kladenec* (T. Veles), *Vidovišča* (Ohrid), *Vidovec* (Tetovo), *Viduš* (Dragov Dol, Porečko), *Viduški dol* (Boletin, Mavrovo), *Vidovište* (selo) (Kočani)¹⁹.

¹⁵ *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb 1979, str. 583.

¹⁶ J. Keber, o.c., str. 385.

¹⁷ *Yugoslavia. Index gazetteer. Showing Place-names on 1:100.000 Map Series*. Kairo 1944, I-VII, s.v. Ovaj popis nije potpun, jer na sekcijama mjerila 1:100.000 upisano je manje od 10% postojećih toponima. Upisana su međutim sva naseljena mjesta i imena značajnijih topografskih sadržaja. Ovaj popis smatramo zadovoljavajućim uzorkom s obzirom na zastupljenost imenskih izvedenica i njihova razmještaja u prostoru. Važno je što imena upozoravaju na vrstu objekata kojima se pridružuju.

Tako se razabiru a) sela u kojima je zasigurno crkva svečeva, b) imenski likovi koji se uvijek pridružuju samo naseljima (ojkonimi), c) neobično velik broj vrhova, uzvisina (često s kulturnim objektima na sebi) koji su motivirani imenom *Vid*, a koji se, s vjerojatnošću, mogu dovesti u vezu sa slavenskim *Svantevitom*.

¹⁸ Toponimijska kartoteka u Institutu za makedonski jazyk u Skopju.

¹⁹ U turskom teftaru (br. 85) iz 1570-1573 (*Turski dokumenti na istorijata na makedonskiot narod, Kunstendiski sandžak*, T.v., knj. 11, Skopje 1980, str. 386) navodi se kao *Vidovišta*.

Kudikamo je manje toponima u kojima bi se mogao prepoznati imenski lik *Vit-*: *Vitac* (planina ako nije od osnove koja je u glagolu *viti*) 120, *Vitača* (brdo) 70 (x2), 111, *Vitan* (selo) 14, *Vitanci* (sela) 88, 149, *Vitanevac* (selo) 113, *Vitanj* (brdo) 98, (selo) 99, *Vitanje* (varoš) 12, *Vitanovac* (sela) 65 (x2), 102, 118, 121, *Vitanovići* (sela) 15, 117, *Vitasi* (sela) 39, 76, 101, *Vitoja* (vrelo) 138, *Vitojevci* (selo) 68, *Vitomirica* (selo) 130, *Vitonje* (selo) 126, *Vitoš* (sela) 118 (x3), *Vitoševac* (selo) 104, *Vitoševo* (selo) 41, *Vitožić* (brdo) 99, *Vića* (← *Vitja, brdo) 98, *Viće* (brdo) 69, *Vića jama* (jama) 109.

Ovdje bismo uvrstili, uz ostale bugarske toponime, poznati oronim *Vitoša*, južno od Sofije, potvrđen već od XI. stoljeća, kojemu su dosadašnji istraživači tražili supstratno porijeklo²⁰, a oronim je najvjerojatnije u vezi s imenom *Vit-*. Toponimi istoga postanja zabilježeni su u dugim slavenskim jezicima, na primjer: *Vitošice*, *Vitkov*, *Vitkovice* u Češkoj i Slovačkoj; *Witoszyn*, *Witoszyńce* u Poljskoj itd.

U navedenim toponimima kojima je u osnovi osobno ime *Vid-/Vit-* identificiraju se u prvom redu crkve posvećene sv. Vidu/Vitu (*Sutvid*, *Suvid*, *Svetević*), sela nazvana po svecu (*Vid*, *Sveti Vid*, *Sevidi*), te osobito brda (*Vidova gora*, *Vidovica*, *Vidov vrh*, *Vitoša*, *Šentvidova gora* itd.). Kako su navedeni toponimi pridruženi stalnim nepomičnim onomastičkim sadržajima, oni upozoravaju na areal raširenosti toga imena, na bogatstvo imenskih izvedenica s obzirom na temeljno ime, te pokazuju prevagu imenske inačice *Vid-* nad inačicom *Vit-*, koja je po porijeklu starija, ali se mogla udomačiti u toponimiji preko crkve i antroponimije susjednih jezika u kojima je oblik imena *Vit* redovit i čest: iz talijanskog (uz primorje), iz njemačkog i mađarskog (u Sloveniji i u sjevernoj Hrvatskoj).

Upozorit ćemo ovdje i na najfrekventnija prezimena tvorena osobnim imenom *Vid*. To su u Hrvatskoj: *Vid* (područja Zagreb, Jastrebarsko), *Vidaček* i *Vidačić* (Varaždin), *Vidak* (Zelina, V. Gorica, Zlatar, Labin, Vrginmost, B. Manastir, Dubrovnik, Zadar, Imotski, Otočac), *Vidaković* (D. Miholjac, Orahovica, Vinokovci, Valpovo, Osijek, Đakovo, Bjelovar, Sl. Brod, Zagreb, Zadar), *Vidan* (Split, Karlovac), *Vidas* (Zadar, Novalja na Pagu, Rab, Hreljin, Rijeka), *Videc* (Ivanec, Varaždin, Pregrada, Sisak), *Videk* (Zlatar), *Vidić* (Benkovac, Sinj, Vojnić, Sl. Požega, Varaždin), *Vidov* (Zadar), *Vidović* (Krapina, Varaždin, Čakovec, Prelog, Osijek, Petrinja, Vojnić, Vrginmost, Knin, te osobito u selima čija su imena motivirana imenom *Vid*: *Sevid* Gornji, *Vidanje*, *Vidovići* kod Metkovića), *Viduka* (D. Miholjac, Benkovac), *Vidulić* (Cres-Lošinj) *Vidulin* (Istra), *Vidušin* (Novalja na Pagu)²¹.

Zanimljiva je razvrstanost pojedinih prezimena po regijama. Neka od njih nose podjednako predstavnici katoličke i pravoslavne vjeroispovijedi. Pojedina

²⁰ A. Dečev izvodio je taj oronim iz tračkih korijena *βι "dva" i *τοσ "tjesan". S. Mladenov iz tračkog *ūt "voda", I. Petkanov ga je vezivao uz tračko osobno ime *Bithus/Bitus* s promjenom *b* → *v*, drugi ga opet vezuju s rum. *viti* "govedo, blago" + *-os*. Najvjerojatnije je postanje od osobnog imena *Vit-oš*. Usp. *Bulgarski etimologičen rečnik*, sv. II, Sofija 1963, str. 155, s.v. *Vitoša*.

²¹ Leksik prezimena SR Hrvatske. Nakladni zavod Matice hrvatske (uredili V. Putanec i P. Šimunović), Zagreb 1976 (sub nomine).

prezimana javljaju se u selima u kojima je razvijen kult sv. Vida: Sevidi, Gornji Sevid kod Trogira, u Vaćanima i u Vidovićima kod Metkovića. U Novalji na Pagu zabilježeno je čak 257 *Vidasa*. Sve te potvrde upozoravaju koliko svečeva crkva, crkveni titular, crkveni god pridonose učestalosti svečeva imena u prezimenima (i, naravno, u osobnim imenima).

Godine 1743. U Bosni i Hercegovini se kod katolika-Hrvata navode ova prezimena s osobnim imenom *Vid* u osnovi²²: *Vidaković* (Duvno, Broćno, Ivanča), *Vidić* (Posušje, Sutiska), *Vidošević* (Duvno, Livno, Lastva), *Vidović* (Broćno, Ivanča, Kreševo, Vareš, Livno).

U Sloveniji su česta ova prezimena s imenom *Vid* u osnovi: *Vidic* (posvuda), *Vidič* (Črnomelj, Maribor, Kočevje, Gorica), *Vidigoj* (Kranj, Postojna), *Vidonja* (D. Lendava, Ptuj, M. Sobota), *Vidoš* (Črnomelj), *Vidošević* (Kočevje), *Vidov* (Murska Bistrica), *Vidovič* (posvuda), *Vitigoj(?)* (Gorica), *Vitko* (Sežana, Maribor), *Vide*, *Videc* (Litija, Laško, Celje, Kočevje, Maribor), *Vidkovič* (Črnomelj) *Bajt*²³ (Litija, Krško, Kranj, Kočevje, Črnomelj, Slovenj Gradec, Novo Mesto, Ljubljana, Maribor, Postojna Tolmin)²⁴.

U makedonskoj antroponimiji prezimena motivirana izvedenicama osobnog imena *Vid* vrlo su razvedena: *Vidoeski* (Kičevo, Prilep, Skopje), *Vidojevski* (Tetovo), *Videski* (Prilep, Brod, Skopje), *Videnov* (Kavadarci), *Videvski* (Bitola, Skopje, M. Brod, Veles), *Videv* (Kavadarci, Veles), *Vidanovski* (Bitola), *Vidikovski* (Kavadarci), *Vidimliski* (Dečevo), *Vidimle* (Bitola), *Vidin* (Skopje), *Vidonovski* (Bitola, Resen), *Vidinski* (Skopje, Berovo, Kočani), *Vidičevski* (Kičevo, Brod, Skopje, Tetovo)²⁵. O razmještaju bugarskih prezimena: *Vidimski*, *Vidinski*, *Videv*, *Videvski*, *Vitanov*, *Vitanski*, *Vitev* itd. vidi u St. Ilčev, *Rečnik na ličnite i familni imena u bulgarite* (Sofija 1969, str. 109, 111).

Osobna imena s osnovom *Vid-/Vit-* kudikamo su brojnije potvrđena u južno-slavenskoj antroponimiji. Ona su vrlo stara. Uvidom u hrvatske spomenike u vezi s distribucijom likova *Vid-/Vit-* može se utvrditi da se lik *Vit(us)-* nalazi uglavnom u latinskim ispravama²⁶, a lik *Vid-* u glagoljskim i ćirilčkim tekstovima, kako je to primjerice u Istarskom razvodu i u Povaljskoj listini²⁷.

²² L. Đaković, *Prilozi za demografsku i onomastičku građu Bosne i Hercegovine (I). Na osnovi popisa katoličkog stanovništva 1743. godine*. Izd. ANU BiH, Građa, 23, Odjeljenje društvenih nauka, 19, Sarajevo 1979, str. 73-74.

²³ Preko njemačkog *Veit* (= *Vit*). Betacizam (*v* → *b*) koji nalazimo u ovom prezimenu prisutan je u najranijim imenskim potvrdama u Dubrovniku (βιτάλιος, 948.g.), Trogiru (*Bittizo*, 1064.g.), Zadru (*Bitizi*, *Bittizo*, od XII. stoljeća). K. Jireček, o.c., 211-212.

²⁴ *Začasni slovar slovenskih priimkov*. Ed. SAZU, Ljubljana 1974, sub nomine.

²⁵ Prezimenska kartoteka u Institutu za makedonski jezik u Skopju.

²⁶ Vidi indekse u vrelima navedenim u bilj.1.

²⁷ Usp. M.Kos, *Studija o Istarskom razvodu*. Rad JAZU, 340, Zagreb 1931, 100-204; P. Šimunović, *Antroponimijski sustav Povaljske listine i Povaljskog praga*. Brački zbornik 15, Supetar 1987, 134-149. Usp. također Akademijin rječnik, knj. XX, s.v. *Vid*, *Vidoš*, *Vidac*, *Vidoje*, *Vidomir*, *Vidoslav* i ostale natuknice *Vid-/Vit-*.

Hrvatski povijesni rječnici: Habelićev, Mikaljin, Belostenčev, Mažuranićev ime *Vid* dovode u vezu sa svetačkim imenom *Vit(us)*. U ranosrednjovjekovnoj antroponimiji u romanskim gradovima Dalmacije spominjani betacizam (*Biti* i sl.) i lenizaciju $t \rightarrow d$ (*Vidolo*, *Vidulli*, *Vidusi* i sl.²⁸) valja tumačiti i utjecajem romanske antroponimije u simbiotskom prožimanju romanske i hrvatske antroponimije²⁹. Međutim sveopća prevaga lika *Vid* nad likom *Vit* ima druge uzroke³⁰. Neosporno je važnu ulogu u tome imala pučka etimologija. Puk je prihvatio, i do danas štuje, sv. Vida kao vidara vida. Molitveni zaziv sv. Vidu na Braču, Hvaru, u Poljicima: "*Sveti Vide, vidi me!*" na to također upućuje. S tim su u vezi nazivi za travu: *vidovčica*, *Vidova trava*, *vidac*, *vidičak*, *vidovita trava* (*Euphrasia officinalis*) koji su motivirani svečevim imenom, istim sememom, a bere se ta trava za liječenje vida (očiju). S toga gledišta imena *Vidoje*, *Vidas*, *Videko*, *Vidomir*...³¹ *Vida*, *Vidan*, *Vidanko*, *Vidimir*³², te imena *Vidoe*, *Vidan*, *Viden*, *Vidin*, *Vidić*... koja smo prepoznali u makedonskim prezimenima samo izgledom i zvukom asociraju na semem "vid", a pravi je etimološki začetak u svetačkom imenu *Vit(us)*. O tome svjedoči jedan od najvećih srpskih blagdana – *Vidovdan*³³. Prisutnost toga sveca (*Vita/Vida*) u istočnom i zapadnom kalendaru od samoga početka, te njegov spomendan istoga nadnevka (15. lipnja) upozorava na drevnu ukorijenjenost štovanja toga sveca u katoličkoj i pravoslavnoj vjeroispovijedi.

Njegovo je ime nazočno u svekolikoj južnoslavenskoj antroponimiji i, kako je pokazano, u brojnim toponimima.

Da je kult sv. Vida davno ukorijenjen upravo u Hrvata, svjedoče toponimi *Sutvid* (Tučepi), *Sutvid* (Baška Draga), *Suvid* (Rab i Cres), i ime blagdana *Sutvija* na Lošinju koji se izvode od romanske sintagme **sanctu Vitu* preko oblika **sq tuitv* → *Sutvid* i sl.³⁴ U prilagodbi tih oblika zasvjedočen je starohrvatski nazal /o/, pa su ti likovi mogli nastati najkasnije do XI. stoljeća, ili mnogo ranije. Zna se da su hrvatski doseljenici u južnoj Italiji već u XI. stoljeću osnovali gradić *San Vi-*

²⁸ E. de Felice, o.c., vidi bilješku 14.

²⁹ Dubrovački likovi βιτάλιος (948), *Vitača* (1064), *Vitonja* i sl. svode se na različita temeljna imena *Vitus* – *Vitalis*. Ta se imena naizmjenično upotrebljavaju za identifikaciju iste osobe: *Vitalis*, prior u Zadru 1096, naziva se i imenom *Vitača*. U Dubrovniku u 11-12. st. imena *Vitalis*, *Vita*, *Vitus* dolaze kao inačice istoga imena. Tako dubrovački gaštald (1256-1286) nosi sva tri spomenuta imena. Drugi se opet zove *Vita* i *Vitagna*. K. Jireček, o.c., sub nomine *Vitalis*, *Vitus*, *Vita*, str. 211-212.

³⁰ Već smo naveli mišljenja P. Skoka (*ER*, III, 585) da je $t \rightarrow d$ u imenu *Vit* → *Vid* nastalo ugledom na imena *Vidomir* i sl., ili preko deklinacijskih likova *Vit* – *Vida* ... Ona nisu uvjerljiva.

³¹ M. Grković, o.c., 54.

³² J. Zaimov, o.c., 49-50.

³³ O tome dr. Amfilohije Radović, vladika banatski: "Toliko slavjen Vidovdan kod Srba zapravo je blagdan latinskog sv. Vita" (*Banatski vesnik Pravoslavne crkve*, br. 3, 1989).

³⁴ Usporedi P. Šimunović, *Cresko-lošinjska Sutvija i u vezi s njom*. Senjski zbornik, god. 18, Senj 1991, 129-137.

to *degli Schiavoni*, kojemu je tek 1863. promijenjeno ime u San Vito dei Normanni. Crkva sv. Vida sačuvala se iz toga dalekog vremena³⁵.

No prije navedenih toponima tvorenih romanskim pridjevom *santu(s)* i svečevim imenom, odmah nakon slavenske doseobe, u doba pokršćavanja i još živoga slavenskoga tradicijskoga vjerovanja slavensko pogansko božanstvo *Svantevit* stapa se u kult kršćanskoga sv. Vida, čemu su svakakao pridonijeli fonijska sličnost imena, atributi "svjetla" (*zore Vidove*), i atributi "vida", kojega je zaštitnik bio ovaj kršćanski svetac. U toj semantičkoj simbiozi svoju su ulogu imala i etimološki "prozirna" dvodijelna imena kao *Malovid*, *Dobrovid*, *Snovid*, *Zavid(a)*, koja nemaju izravne etimološke veze ni sa Svantevitom ni sa sv. Vidom, jer je u njihovoj semantičkoj strukturi sadržana općeslavenska tvorba s imenskim morfemom *-vid* "visus". Na prožimanje kulta Svantevita i sv. Vida mogao je utjecati mudri naum velikoga pape Grgura I (540-604).³⁶ "Neka se nauk prave vjere ugrađuje u običaje krivoga vjerovanja". Iz nešto kasnijega su doba starohrvatske predromaničke crkvice svetoga Ilije (*Sutulija*) Gromovnika, u koji se kult pretočio Perun Gromovnik, svetoga Jure (*Sučuraj* i sl.), prikazan u brobi sa zmajem kao porodom tmine, sv. Mihovila (*Sutmihoj* i sl.), koji se osim prizora sa zmajem prikazuje i s tezuljom dobrih i zlih duša, sv. Ivana Krstitelja (*Sutivan*, *Stivan* i sl.), uz kojeg su vezani ivanjski kresovi u ljetnom suncostaju itd. Crkvice tih svetaca podignute su uglavnom na vrhuncima na starijim kulturnim mjestima, nasljedujući tako poganski kult vrhunaca. Tamo se uz njih često nalaze stare gradine, gomile, grobovi, groblja, steći³⁷. U društvu sv. Jurja i sv. Mihovila, sv. Vid nije, poput njih, bio svetac bojovnik. Naprotiv, bio je dječaćić koji je za svoju vjeru bio mučen poput bezbroj drugih kršćanskih mučenika i nije bilo posebna razloga da se njegov kult tako i toliko ukorijeni u slavenskom puku u ovim stranama kao onamo kuda su se prenosile njegove relikvije i gdje su se one čuvale i štovale.

Kultu sv. Vida, kako je već rečeno, vjerojatno je pridonijelo slavensko pogansko božanstvo *Svantevit*. Nije nevažno što se u ikonografiji sv. Vid prikazuje u

³⁵ G. Scotti, *Z one bane mora*. Izd. "O. Keršovani", Rijeka 1980, 10-11.

³⁶ Njegova je zasluga što je podupirao benediktince, koji su kasnije kod Hrvata imali glavnu ulogu u širenju i učvršćivanju kršćanskih zasada, kulture i pismenosti. Oni su širili kult sv. Vida Europom, pa tako i našim krajevima. Papa Grgur I. Veliki i sam spominje Slavene u Istri i Dalmaciji, te je vjerojatno znao (ili čuo) štogod i o njihovoj poganskoj religiji (*Leksikon Jugosl. leksikografskog zavoda*, Zagreb 1974, 338).

³⁷ Usporedi npr. srednjovjekovne crkvice na Braču: *Sv. Ilija Gromovnik (Sutulija)* na brežuljku odmah do drugoga brežuljka koji se zove *Trišćenik* (: trisk "grom"), *Sv. Juraj* na nekoliko vrhova (i *Jūrjeve stōpe* odakle je sv. Juraj skočio na vrh Biokove), *Sv. Mihovil*, uz ilirsku gradinu i starohrvatsko groblje. *Sv. Ivan Krstitelj* (24.VI.) titularom je nekoliko kasnoantičkih crkava, kao i *sv. Ivan i Pavao* (26.VI.), koji se slave također uz ljetni solsticij i zaštitnici su od groma. Sv. Vid je na najvišem vrhu otoka (uz *Viću*, tj. Vitovu jamu, bezdanku), drugi je na Velom brdu iznad Dola (v. J. Kovačić, *Crkva sv. Vida na Vidovoj gori na Braču*, Bračka crkva, XI, br. 2, Supetar 1989, str. 6-7). No tako je i drugdje. Zanimljiv je vrh *Vidoštak*, na kojem su steći (v. A. Škobaļ, *Obredne gomile*, Sv. Križ 1979, 259, 263, 265).

potlu s pijetlom. Drži se da je taj motiv posljedica inkarnacije Svantevitove u svečev kult, jer su Slaveni Svantevitu žrtvovali pijetla (*Lexikon für Theologie und Kirche*, o.c., 826). Spomenimo kako je u našim stočarskim krajevima na primorju važan nadnevak kad se ovce daju na pašu o Jurjevu (23. travnja), na Lošinju je to na blagdan *Sutvije* (:*sanctus Vitus*). Na širem području hrvatskoga jezika ovcu ojanjenu oko blagdana Sutvije zovu *vidovka*³⁸. Navedene običaje smatramo prežicima pretkršćanskoga razdoblja.

Zanimljivo je ovdje spomenuti podatak koji u XVIII. stoljeću navodi Cl. Grubisichius (Kl. Grubišić) kako je u Dalmaciji čuo da je neka starica molila na paši ovim riječima: "*Sveti Vide, coji vidis; Sveti Luca coji lucis; Sveti Paravia coji tatu ruke vexes i vuku zube pobijes, ti učuvaj ovce moje*" (*In originem et historiam alphabeti sclavonice vulgo hieronymiani disputatio*. Venezia 1766, 68-69). On napominje da je *sv. Vide* — Svetovid, *sv. Paravia* — Parevitus "deus praedarum", te donosi građu (str. 64) iz koje se vidi da se i u Češkoj štovao Svantevit.

Do seobe naroda, do predromaničkih starohrvatskih crkvice na navedenom području ne nalazimo crkve po vrhuncima već uz naselja i samostane, a niti su Romani nazivali vrhove imenima svetaca. Taj kult vrhunca praindoeuropski je prežitak koji su vjerojatno donijeli u ove krajeve Slaveni, ili ga ovdje zatekli, svetkujući svoja božanstva na kulturnim vrhuncima. A nakon pokršćavanja nadijevali su imena brdima imenima kršćanskih svetaca, gradeći im crkve (i druge žrtvenike) na tima mjestima, u čijim su titularima još dugo prepoznavali odjeke božanstava svojega slavenskog Olimpa. Tim crkvicama na vrhuncima pripadaju mnoge podignute sv. Vidu u čast³⁹.

I srpski *Vidovdan* sačuvao je neke obrede čiji je iskon u drevnim poganskim vremenima i u zagovoru sv. Vida. Tako na Vidovdan (15. lipnja) oni koji boluju od očnih bolesti utječu se sv. Vidu da ih izvida. Bere se biljka *vidovčica* za liječenje očiju. U Crnoj Gori i u Hercegovini pale se uoči Vidovdana ognji koje mladež preskakuje, stavljajući se pod zaštitom "*Boga i svetoga Vida*"⁴⁰. U tom činu prepoznaju se drevne pučke svetkovine kojima se zazivao božanski vidar.

I među Hrvatima je bilo sličnih običaja. Na Braču se običaj preskakivanja ognja na raspućima zbivao samo nekoliko dana kasnije uoči blagdana sv. Ivana (Krstitelja) Svíčnjaka (24. lipnja). Preskačući oganj govorila se glasno molbenica: "*Od Ivana do Ivana da me nòge ne bolū, da me štrige ne morū!*"⁴¹. Molilo se, dakle, zdravlje i zaštita od zloduhih vještica (štriga) preko cijele godine, od Ivana (Apostola), tj. od zimskog suncostaja (27. prosinca) do Ivana Svijećnjaka ili Kriješnjaka, tj. do ljetnog suncostaja.

³⁸ P. Šimunović, *Brač. Vodič po otoku*, Supetar 1987, osobito 173-177.

³⁹ A. Škobalj, o.c., str. 440 i passim.

⁴⁰ Š. Kulišić, P.Ž. Petrović, N. Pantelić, *Srpski mitološki rečnik*. Nolit, Beograd 1970, 65-66.

⁴¹ U svojem djetinjstvu i dječastvu mnogo sam puta sudjelovao u tom obredu (P. Šimunović).

I Alberto Fortis navodi da u Poljicima, i drugdje, na blagdan svetoga Vida pastiri pale kresove pred kolibama od mirišljivih trava, te navodi da su slavenski pastiri u davno doba tako slavili Svantevita, boga plodnosti⁴².

Suncostaji su, osobito u pučkom poimanju vremena, međaši. Ljetni pada upravo između blagdana sv. Vida i sv. Ivana Kriješnjaka. Znakovito je da se oba blagdana vežu s ljetnim solsticijem, iako je taj kalendarski nadnevak iz kasnijega vremena, vjerojatno s kalendarskom reformom u XV. stoljeću. Tako je Primoš Trubar u XVI. stoljeća zapisao ovu pučku uzrečicu:

*Šent Vid ima dan neraldši,
Lucija pa ner ta kratši,
svet Vid ima nuč nermanšo,
šent Lucija pak neraldšo.*⁴³

Nadodajmo još kako se u pravoslavnih na Vidovdan posvećuju izvori prije sunca, te se umiva vodom u koju je bačena biljka vidovčica. Tada se okreću suncu i govore: "*Vide, Vidovdane, što očima vidio, to rukama stvorio!*". Sa solsticijem i svjetlom u vezi je slovenska izreka: "*O sv. Vidi se skozi noč vidí*". Istaknimo još slovenski izričaj "*zarje Vidove*", a odnosi se na vrhunac ljeta, najjačeg krijesa, "*ko stoji sunce najviše*". "*Zarje Vidove*" je i naslov zbirke pjesama (1920) Otona Župančiča⁴⁴.

Iako se primanjem kršćanstva kult slavenskog božanstva Svantevita upleo u kult sv. Vida, ostavivši nam pokoje onomastičke i folklorne prežitke, ne može se zaniijekati i ne uzeti u obzir u tvorbi nekih od navedenih imena slavenski imenski korijen *vit-/vit*, koji je u imenu božanstva Svatevit⁵, u imenu kneza posavske Hrvatske Ljudevita (817-825), u davno potvrđenim imenima: Dragovit, Trebevit, Dobrovit (11.st.), Vitomir (9.st.), Vitogoj (10.st.), Vitina (10.st.)⁴⁵ u kojima *vit-/vit* znači "dominus", "potens", "mogućnik"⁴⁶, kako su to već davno istražili istaknuti slavenski onomastičari. *Svantevit* je, dakle, "gospodar svjetla", *Ljudevit* je "vladar ljudi". Korijen *vit-/vit* u takvim dvodijelnim imenima pretežito zadržava prvotno slavensko, a ne kasnije, latinsko, leksičko značenje koje je u imenu sv. *Vita/Vida*. No kao što su se u pučkim predodžbama slavenski poganski, svantevitski kult nerazmrsivo spleo s kršćanskim, vidovskim kultom, tako se to zbilo i

⁴² A. Fortis, *Put po Dalmaciji* (prijevod). Izd. Globus, Zagreb 1984, str. 206.

⁴³ Na ove stihove upozorio nas je prof. dr. Vitomir Belaj. Na njima i na drugim korisnim savjetima srdačno mu zahvaljujemo.

⁴⁴ J. Keber, *o.c.*, 385.

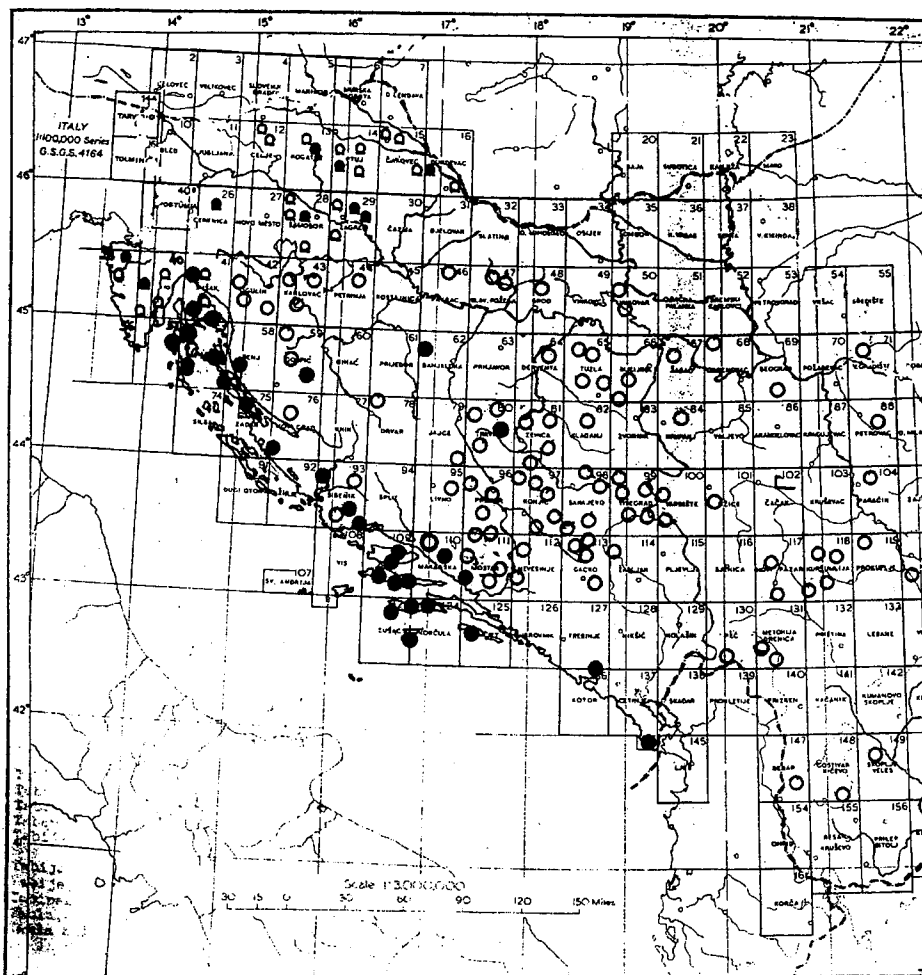
⁴⁵ J. Keber, *ibidem*.

⁴⁶ Literaturu vidi u J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše přijemení*. ČSAV. Praha 1964, 91, te mišljenje W. Taszyckog, *Polskie nazwy osobowe*. Biblioteczka Tow, Mił. jez. pol., No 5, 1924, 29/57, rad J. Rozwadowskog. *Quest. gram. et etym.* Rozprawie 25, 1897, 423-424 i po njemu P. Skoka, *ER*, III, 599.

s oblicima imena *Vit/Vid* u koje su se neprepoznatljivo i nerazlučivo stopili leksički i onomastički sadržaji⁴⁷.

---

⁴⁷ Izvođenje iz njem. **wit (weit)* "širok", ili **witu* (eng. *wood*) "šumski", od čega fran. *Guy*, tal. *Guido/Guidus* imaju za naše razmatranje perifernu ulogu. Nastali su na hrvatskom i zapadnoslavenskom jezičnom rubu, npr. u Češkoj (v. M. Knappová, *Jak se bude jmenovat*, Academia, Praha 1988, 182), u Sloveniji (v. J. Keber o.c., 385) i u Dalmaciji.

Razmještaj toponima s imenskom osnovom *Vit-/Vid-*
na zapadnom južnoslavenskom prostoru

- — crkvice sv. Vida
- — toponimi s osnovom *Vid-/Vit-*

Summary

THE PERSONAL NAME VID

The name Vit was confirmed very early in all South Slavic languages. Its variant Vid is very common in personal names, family names as well as in place names in Croatia and Slovenia. It is connected to the cult of St. Vitus (Vid) which from the 6th century started spreading throughout Europe and in this part of Europe he is honoured as a patron of eyesight.

The authors have analyzed the intertwinement of this saint's cult with the pagan worship of the Slavic Svantevit. This can be seen in language features, in iconographic symbolism, in the burning of fires on the summer solstice when St. Vitus is celebrated in the eastern and the western church as well as in other pagan elements included in the cult of this saint martyr from Diocletian times.

Key words: personal name, Saint's name, Svantevit, cult of Saint Vid, toponim, family name

Ključne riječi: osobno ime, svetačko ime, Svantevit, kult sv. Vida, toponim, prezime